





בספר דניאל ולא מלאו (כ"י) אלא מרי מלכא אנת מלכא מלך מלכא ועוד אחר וזימיוסון די מלכא אינון ולא ידק לומר כל על שנים בלבד. ועוד שמלכא שבאנת מלכא אינו קדוש אלא דהוי על מלך האמור במלך מלכא אמרו שהוא קדוש וכן פירש"י כל מקום שבאמר שם מלך. ופ"ה קשה דהא אשכחן מלך שהוא קדש לבד מזה והוא שכתוב כען אלא נבוכדנצר משנה וכו' למלך שמיא. ולכן אני אומר דמאי דקאמר כל מלכא האמור בדניאל אין הכוונה על ספר דניאל אלא הכוונה על דברי דניאל שכל מלך שהוכיח דניאל הוא חול חוץ מזה שהוא קדוש:

**פ"ו א ואין הנבואה חלה אלא על חכם וכו'.** בפ"ד דנדרים (דף ל"ט). אמר ר' יונתן אין הקב"ה משרה

פרק שביעי

**א מייסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם.** ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד. אדם שהוא ממולא

בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס לפדרם וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך ומזרו עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו אלא דעתו פנויה תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות ומסתכל בחכמתו של הקב"ה כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גדלו. מיד רוח הקודש שורה עליו. ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים כמו שנאמר בשאול והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר: **ב הנביאים מעלות מעלות הן.** כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו כך בנבואה נביא גדול מנביא. וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה. או ביום אחר שתפול עליהן תרדמה כמו שנאמר במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. וכולן כשמתנבאים אבריהן מודעזעין וכח הגוף כשל ועשתנותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה. כמו שנאמר באברהם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו. וכמו שנאמר בדניאל והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כת: **ג הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה דרך משל מודיעין לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה וידע מה הוא.** כמו הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו והוא היה משל למלכיות ושעבודן. וכמו החיות שראה יחזקאל והסיר נפוח ומקל שקד שראה ירמיה והמגלה שראה יחזקאל והאיפה שראה זכריה. וכן שאר הנביאים. מהם אומרים המשל ופתרונו כמו אלו. ויש שהן אומרים הפתרון בלבד. ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון כמקצת דברי יחזקאל וזכריה וכולן במשל ודרך חידה הם מתנבאים: **ד כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים.** שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך שמחה. לפיכך בני הנביאים לפניהם נבל ותוף וחליל וכנור והם מבקשים הנבואה והיה שנאמר והמה מתנבאים כלומר מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו כמו שאחה אומר פלוני מתגדל: **ה אלו שהם מבקשים להתנבא הם הנקראים בני הנביאים.** ואע"פ שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן ואפשר שלא תשרה: **ו כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממושה רבינו רבן של כל הנביאים.** ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו. כל הנביאים על ידי מלאך. לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה. משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו. ונאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. ונאמר ותמונת ה' יבית כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל. הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן הוא שהכתוב אומר כאשר ידבר איש אל רעהו כלומר כמו שאין

אדם

לחם משנה

דכחמו המוס' פ"ב דבינה (דף י"ח): דלפילו מ"ד טעילה בזמנה לאו מנחה מותר לטבול ביוה"כ והביאו רש"י מסוף יומא (דף פ"ח). דאמרו שם נדרות ויולדות חוב וצוות טבולות ובעל קרי עד המנחה משום טעילה בזמנה לאו מנחה משמע דאע"ג דלינה מנחה מ"מ עושה אותה ביוה"כ אם יראה וכן כתבו בפ"י כל כחבי (דף ק"א). ואע"ג דבשעניות אמרו מייבי טבילות אין אכל אחריני לא אולי הטעם לקרב טהרה אע"ג שאינה מנחה, אכל קשה דבפ"ק דיומא (דף ט). אפילונו תנאי גבי כהן השורף את הפרה וכו'. ביוה"כ דר"מ סבר אחד זה ואחד זה מוין עליו כל שבעה ור' יוסי סבר אין מוין עליו אלא שליש ושביעי ור' חנינא סגן הכהנים סבר כהן השורף את הפרה מוין עליו כל שבעה וכה"ג ביוה"כ אין מוין עליו אלא שליש ושביעי ואמרו שם בגמרא דכ"ע ק"ל טעילה בזמנה מנחה ופלוני אי מקשינן הוה לטעילה דר"מ סבר מקשינן ולהכי מוין כל שבעה דדילמא כל יומא זמנא הוא ורבי יוסי ורבי חנינא תרווייהו סברי לא מקשינן אכל כהן השורף את הפרה מוין כל שבעה דמעלה עשו בו. ורבינו פסק בפ"ג מהלכות עבודת יוה"כ דמוין עליו בשלישי ובשביעי ובפ"ג מהלכות פרה פסק דמוין עליו כל שבעה ימים והיינו כר' חנינא וכוין דבגמרא חוקיינו דלחיו סבר לטעילה בזמנה מנחה היכי פסק כותיה. וי"ל שבגמרא לא אוקימו הכי אלא משום ר"מ ור' יוסי דר"מ ע"כ סבר לטעילה בזמנה מנחה ויליף מנייה הוה דל"כ מנא ליה דהוה כל שבעה וכן ר' יוסי כי היכי דלא תקשי מדידה אדידה כדאמרו שם אכל רבי חנינא מני סבר דלפילו מקשינן הוה לטעילה טעילה בזמנה לאו מנחה ומעלה עשו בכהן השורף את הפרה אע"ג דלאו מנחה היא לא טעילה בזמנו ולא הוה בזמנה וצכהן השורף את הפרה צעין כל שבעה ואחי שפיר דרבינו לא הוכיח בהלכות נדה דין דפרק המפלט דהאשה שצאה מנחה וצאה ריקנית דלפיו ב"ג וצ"ה בטבילות ור' יוסי צר יהודה אומר דיה לטעילה באתרוגה דכיון דלחיו סבר לטעילה בזמנה לאו מנחה הוי הלכא התם כר' יוסי בר"י ולכן לא הוכיח בהלכות נדה הדין ההוא דממילא

**פ"ו א ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה וכו'.** יש מימא על רבינו למה לא הוכיח גבור ככה ועיני דליתא פ"ד דנדרים (דף ל"ה). ועוד אמרו בפ' המנציע (דף ט"ז). אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה ולא הוכיח מכלל זה רבינו. והרב ב"מ יוסף כתב דבכירה ליה כהר"ש וי"ל דלא הלכין כך בגמרא אלא כדי שתשרה השכינה שבכניהם. אכל לא משמע ליה מדברי רבינו כספר מורה הנבוכים חלק שני פרק ל"ב דשם כתב הוא אמרם אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר. גם כסוגיא דפרק המנציע וכסוגיא דנדרים קשה קתא למה לא הוכיח כסוגיא הנזכרת התנאים שהוכחו כסוגיא האחרת. ומ"ש רבינו מיד רוח הקודש שורה עליו משמע לכאורה דעל כל פנים יחול עליו הנבואה כשהוא מוכן ולא כתב כך שם כספר השלישי אלא דבעי לרון אלהי לכן נראה ודאי ש"מ"ש כאן מיד רוח הקודש הוא עם הרבון האלהי אכל אפשר שיהיה מוכן ולא יחול הנבואה, אע"פ שמפרשי דבריו שם פירשו שהוא מסכים לדעת הפילוסוף מ"מ פשט דבריו שם לא משמע כן:

מגדל עוז

הנר ונדרים פ' אין בין המודר (דף ל"ח) ובמס' פסחים פ' אלו דברים (דף ס"ו) והיה כען המגן ובכמה מקומות רבו מלמנות. והפרש נבואת משה לשאר הנביאים רוצו מונח מהגדת מות כהנים בהגדת

**פ"ו א מייסודי הדת לידע.** כל זה הפרק מעורב מקצת החכמות עם דברי רז"ל. דרך הנבואה על גבור ומתוך שמחה. אמרו רבותינו ז"ל במס' שם (דף ל') בהגדת משה המכבה

### קדושין דף טו

## מדע. הלכות יסודי התורה פ"ז פ"ח פ"ט

**פ"ח א** משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה וכו'. נספד העיקרים מאמר ראשון פ"ח נילא יפה דברי רבינו: ונאמר

אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת. לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם. ובוזה הבטיחו האל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי. הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלים שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם. לפיכך אין פורשין מנשותיהם. ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הרומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים: † הנביא אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים. ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או ממלכה לכוון אותם ולהודיעם מה יעשו או למונעם ממעשים הרעים שבידיהם. וכשמשלחים אותו נותנין לו אות ומופת כדי שידעו העם שהאל שלחו באמת. ולא כל העושה אות ומופת מאמינים לו שהוא נביא. אלא אדם שהיינו יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו והיה מהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ובפרישותה ואח"כ בא ועשה אות ומופת והאל שלחו מצוה לשמוע ממנו שנאמר אליו תשמעון. ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא וזה האות יש לו דברים בגו. ואעפ"כ מצוה לשמוע לו הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה [הוא] מעמידים אותו על חזקתו. שבכך נצטוונו כמו שנצטוונו לחתוך את הדין ע"פ שני עדים כשרים ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר הנסחרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו. ונאמר כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב:

### פרק שמיני

**א משה** רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה. שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף. אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם. לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו. צרכנו למזון הוריד לנו את המן. צמאו בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם. ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם. מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה: ב נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר. שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו. כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות. וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך. ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמט מלידך ואמר והן לא יאמינו לי. עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו מצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחר כך שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבב הרהור. והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם מצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר. אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון. כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעים אם העידו אמת אם שקר. כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט: ג לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעים בבאור שאותן האותות בלט וכשוף הן. לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערך אותות זה לאותות זה. אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא. הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר. לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוה שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו:

### פרק תשיעי

**א דבר ברור** ומפורש בתורה שהוא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר

א סמ"ג לאין סמ"ד ס"ה:

#### לחם משנה

שלמה עד מעמד הר סיני והלא עדיין קושיא קיימא דלכא דלפי שעתו לא יאמינו לו ולא יגסינו בדבריו. ויש לדחות דמ"מ כיון דלכמוק יודע שיאמינו בו האמנה שלמה נתקברה דעתו דמה שהיה קשה לו הוא שלעולם לא יאמינו בו האמנה שלמה והוה אומרו והן לא יאמינו לי. אכל נראה לתרץ הכל דמה שכתב עד שהודיעו אין משמעות דכיוו עז

**פ"ח ב** וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו וכו' עד שהודיעו הקב"ה וכו'. הנה נכאן קושיא מבורחם דהפסוקים הם הפוכים צמורה לפסוק וזה לך האות הוא מוקדם לפסוק והן לא יאמינו לי. ונ"ל לפרש דכיוו עם מה שצונו עוד דכיוו דלך נתקברה דעתו של משה צמא שאלו לו הקב"ה שהם לא יאמינו האמנה

#### מגדל עז

חס אינו מוחזק והוראת שעה. פרק הנחנקין (דף פ"ט) ודלדלשין פרק האשה מדכתיב אליו תשמעון וכענין אליהו צהר הכרמל וכמו שפירש פ"ט. אמנם מה שהוסיף שאין נביא רשאי לתעד דבר מעמה הוא לר"ל עוד בנס' מגילה מיימי לה כיוון ההלמוד מפורסם:

נהגת משל השולמי וכבר הזכירו הרמב"ן ו"ל לגבי טולג וכלי עינים ומשם תנינו. וענין הנביא מוחזק. עיקרו פ' הנחנקין בנס' סנהדרין (דף פ"ט) צענין נביא השקר. והמנות עשה דאליו תשמעון שכתב הוא לשון ספרי:

פ"ח א ג גם ענין זה מוערב בענין פ' השביעי. ומ"ש שחס נא להכחיש אין שומעין לו ושאר הענין



סוטה פרק ראשון המקנא

[דף ג ע"ב - יד ע"א]

ואגרות מהרש"א

במשה דמשמע שהוא צלצב היה מתעסק בו בין בנזירים בין בנזירות כמ"ש לעיל ולא הוה שצק ליה אי לאו משום צינה ודו"ק: מ"ש בשב"ב ב' מושב"ב גנבדוהו ב'. לפי פשוטו שפרש"י בחומש אן ואני נחתי לך שם אחד גוי דהיינו שם ממש שלקח יעקב חתרו ונקשתו לא לאזכרין ליה הכא לעומת דמשמע גנבדוהו אלף זה נקח לו נחלה ליקבר בה כפירש"י שם וק"ל: ויקח משה גוי ובתיב ואת עצמות גוי. ר"ל דוקא משה את עצמות יוסף עמו דמשמע דכל העלייה משה היה עושה בכל אופן מ' שנים כדמוכח לקמן בפרק נוטל בן מלחן קרא המנהיג את עצמות יוסף היה העלו גוי דמשמע דעלייתו נקרה על שם יוסף ומשום דהוה המנהיג קרייה אלף על מי שגמרה גם שפיר הכתוב בשב"ב משה שהיה המנהיג חפצה עליו ובגמ' ישראל דשצק ליה משום צינה היינו בתחילת לקיחת ארצו של יוסף מנזירים שכל ישראל הוה שצק ליה משום צינה מנזרים אלף עלייתו צמי' השנים דלא הוה שצק ליה אלף משום כבודו של יוסף היינו לו כבודו גדולים כו' נקרה שפיר על שם יוסף מן דהוה גמרו המנהיג וקבורו והטעם פה כי בכל דבר התכלית הוה עיקר דהיינו הכא הקטורה שעשו לו בשם וק"ל ג: אף מורידין ב' שנאמר ויהי בעת ההיא ג'. דנעת ההיא הוה מיותר למדרש מיהו דקאי אמת שחזר לעיל בשעת התחיל בהלל יוסף ולא גמרה הורידוהו מגדולתו ורש"י פירש בחומש דהפסיק בפרשתו של יוסף לדרש הוה ועוד פירש שם דלחמו עצמם הורידוהו מיה הטעם אלף כחן פירש"י מן השמים: אף קובר אשתו ובניו דבתיב ב' ובתיב וימת ער ואזניו. כיון דלא היו לער ואזניו רק ו' שנים כמפורש בסדר עולם משמע לכו דמחו צעון יהודה אביהם שלא גמרו המנהיג אע"ג דנקרה מפורש שמתו בהשחתת זרע הא והא גרמא כדלמרי' דן פוקד עון אמות על גנים בשאחזין מעשה לזמנים צדיקים ואי לאו הוה תפול ליהודה לא היו נעשים כיון דלא היו בני עושין ודו"ק: בופני ש"א מייחה בכבוד אביו. הכוונה בו ג' שותפין צלצב הן ומאזני נזכרו עצמות לכן נחמה שיקרא עצמות צמיו כאלו לא היה לו אלף חלק הנזכר מאזני דהיינו עצמות וק"ל: בופני מה מות יוסף קודם ב'. בפרק הוראה הן מפורש וי"ב דהור' הור' מוצרימה אר"א תבתי ב'. נראה לדרשו כן משום דלא קרא ימורא הוה דכבר כתיב דן והמדינים מכרו אותו אל מנזרים לפוטופר גוי וע"כ דרשו מינה שהוריד כו' ואשמועינן פה דתחלת ציאתו לשם להורידן מגדולתן ויהיה הוה השלטת עליהם כמפורש צ"ח הן ג"כ מלשון הורד שהוא שלט כמו טן יורד מים ועד ג' וי' הוה רודה גוי ע"ש: ויקבדה פוטופר בריה ב'. רש"י ל"ג בא גבריאל וסרוסו אלף בא גבריאל ופרעו דהיינו סירוס ודרש משני דקרא דמקרא כתיב וכו' אלף סירוס דקרא כתרומתו רצא דפרעה והוה לשון משרת במקרא אלף צ"ח יאן אמרו סירוס שנתפרס גופו כו' וע"כ והנראה לקיים גיסת הקטורים משום דלא קרא ימורא הוה דכבר כתיב בפרק שלמעלה והמדינים מכרו אותו לפוטופר סירוס גוי כמ"ש לעיל וע"כ דרשו דהיא פוטופר סירוס שנתפרס גופו כמ"ש צ"ח יב ולכן הביא האי קרא בדרשה זו ולא קרא לעיל ומשניו פוטופרע במקום פוטופר בחוספות ע' דרשו שפרעו והוה סירוס ימורה כפירש"י גופיה הכא וכמה גויי סירוסים יש בפרק העל ג' ויש ללקוח מהיכן יא' להם לומר דהיינו פוטופר היינו פוטופרע ואימורא דאיס' אחר הוה וע"כ המדרש ידן שרפתה אשת פוטופר ע"י האלגנטינות שמהיה לה זרע ממנו ינחל קצת ועוד נראה לפרש מנדכמי טן ויקרא פרעה שם גוי ויתן לו את אסנת בת פוטופרע גוי' למה תלה אשה זו שמה צמיתת פרעה דמשמע בעל כרחו של אביה פוטופרע והיינו משום דלא רצה אביה פוטופרע ליתן אותה לו משום דתמחה אשתו על גוי וגם לא נסתמך על ידו דהיינו פוטופרע היינו פוטופרע ולפי פשוטו נמי י"ל דע"כ של אביה היה משום דעבר היה גם עברי והא דכתיב הכא טן פוטופרע כן און וגוי פוטופר קרי ליה שר הטובחים כד תירך הרמב"ן ע"ש צפירושו ועיין גם ברא"ם פה באזכור: ועיין דבא גבריאל וברכו ב'. והיינו סירוס חמה מתולדות אש שגבריאל הוה שר של אש כדלמרי' פרק ע"ב דין ופ"ג דיומא יתן וק"ל: רב דך ב' ברב בישור רב רב"ב ב'. משאל כי מלת רב מורה על רוב טובה אש צבועה"ז ברשעים אש צבועה"ז צדיקים כמ"ש זהו יטן רב טובך גוי וזהה"ק צבועה"ז אומר' פרק החולין בן האדקים אינן מקבלים לא רוב טובה כו' אלף מלת הרשעים שנתקבלים רוב טובה"ז אש"י ללוותן מן המספח"ז וי"ש עשו באן י' ש' לר דהיינו רוב הטובה צבועה"ז ועקב לא אמר רק בבן י' כל דלמספח"ז צבועה"ז כהיא דפרק החולין והא דכתיב בה רב עוד יוסף בני גוי' היינו נמי צבועה"ז כמ"ש בדרן שסימן זה היה מסור צד יעקב מפי הגבורה אש לא ימות אחד מצני צמיי מונצטת אמי שאני רואה גיהנם כפירש"י פ' ויש והשתא הי"ה ה"ק קרא לפי ששבר את ענת קרח צמית רשעים דהיינו רב לטם צבועה"ז כן דקדק הקב"ה עמו ועשט ומחבר הוה כענין המדה זו רב צבועה"ז ובמדרש אמרו דרב לך היינו רב טוב הפנן לך לטועה"ז כפירש"י בחומש דו"ק: רב יש דך וזנו יהושע ב'. כמפורש בתר האי קרא בתן וזו את יהושע גוי' כי הוה יעשר גוי' ולענין שררה ורבותת קאמר רב לך ק"ל גם לענין חכמה דלקמן שנתמחו כו': ואמר דיה"ב רב ש"א אומר' הרב כמה קשה ב'. פירשו רב לך מלשון רבותת הרשעים והיינו כפירש"י לפי ומה קשה כו' וכמה סרפן מאל תוסף דבר אלו גוי' וק"ל: וכו"ב אמה ב' אפ"ה ב'. פירש"י לפי דקדקו מדקדקו אחריו עכ"ל. ולפירושו קאי אלעליל צרב בשרוהו כו' גם קשה אמאי לא מייתי האי משל צמיתות פרק בתר' בן דיעקב מלמא איכא החס דהקב"ה מדקדק עם צדיקו כחוט השערה ויש לפרש הכא דקאי אהא דקאמר שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמוד כמה כו' כלומר וכו"ל למה שהרי לא הוזכר שם בקרא שהפיר משה כ"כ בהקב"ה רק פעם אחת וקאמר לפוס גמלא סימנא דלגבי רב מה הקב"ה והא דהפירה מעטת היא כמנוחה ופיר קא"ל אל תוסף גוי' וק"ל: א"פ"ה ב' שהקב"ה מביא שנתיהב ש"ר צדיקים ב'. מנוסר פ"ק דקדושין גו': א"פ"ה ב' צ"א וי"ב מביא ודבתיב א"א גם ייחיה ב'. ולא נראה להם לפרש לא אוכל איני רשאי לפי שהי אמר אלי לא תעטר גוי' שלא מניתי וי"ו במקום לפי כמ"ש הרא"ם ע"ש: ובתיב ויע"ב משה מוצרות מואב גוי' י"ב מוצרות דהו שם ופספסן ב'. ללא ה"ל למכתב מערבת מואב אלף ויעל אל הר טע דכבר ידענו דנערשת מואב היו כל ישראל אז וכל משה מורה שם שנמר אלף

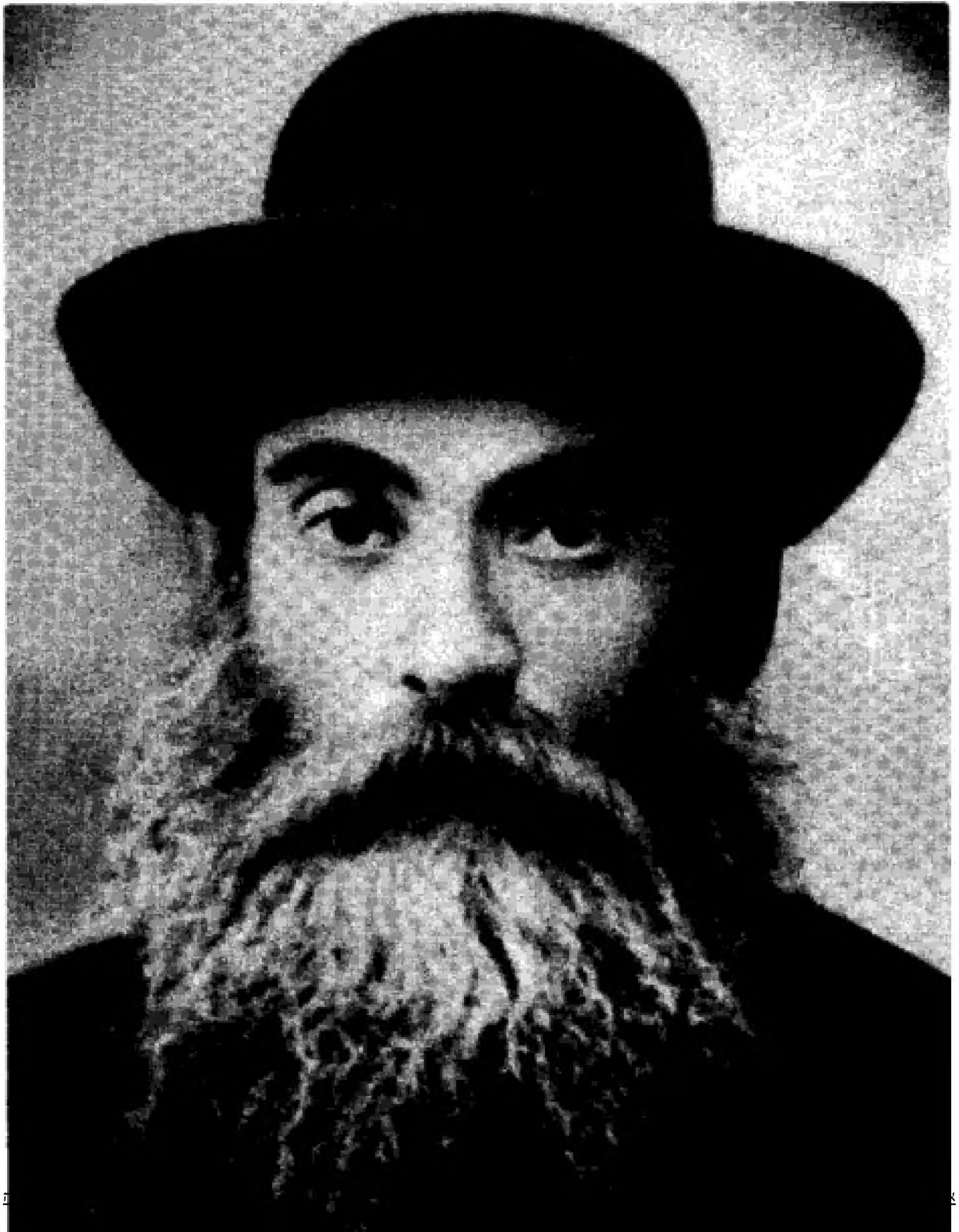
הגהות והערות

אן בראשית מ"ח. כב. בן סוטה דף כ ע"ב. ה ע"י בתורת הקנאות מה שדוחה דברי המהרש"א. דן סנהדרין דף כו ע"א. הן נדה דף לא ע"א. הן ברכות דף נה ע"א. הן בראשית לז, לו. הן ריש פרשה פ"ו. הן תהלים ע"ב, ה. הן מלכים א' ה, ד. יאן פו ג. יבן פרשה פ"ו. יגן יבמות דף עט ע"ב. ידן ב"ר סה, ה. הן בראשית מא, מה. הן בראשית מא, ג. הן פסחים ק"ח ע"א. הן דף עז ע"א. הן תהלים לא, כ. הן יבמות דף מז ע"א ח"א דיהן כן מורדיעין. כאן בראשית לג, ט. כן בראשית לג, יא. כן בראשית מה, כח. הן רש"י בראשית לו, לה. הן דברים ג, כח. כן דף קכא ע"ב. כן דף לח ע"א.

הודפס מאתר אוצר החכמה

קדושין דף טו

הרה"ג משה הלוי רובינשטיין ז"ל  
"ר' משה מגיד"



## עם המהדורה החדשה

אחרי שעלה בגורלי להיוותר בחיים משנות השואה באירופה, לאחר ששיכלתי שם את אשתי, את בני ואת בתי, זכיתי עתה, בסיועו של אחייני בעל הוצאת "אלחנן רובינשטיין", להגשים את חלומי — לאחר שנות ציפיה רבות — ולהוציא לאור את המהדורה הנוכחית של הספר "אש דת", שמחברו היה אבי, הרב ר' משה הלוי רובינשטיין ז"ל, שהיה ידוע ברחבי אירופה המזרחית בשם "ר' משה מגיד".

הספר הופיע לראשונה בשנת תרס"ו (1906), ובארבע השנים שלאחר מכן הופיעו הרבה הדפסות חדשות של הספר, באלפים רבים.

אבי ז"ל היה מטיף ומגיד עממי נודע, וכאמור לעיל, היה מפורסם בשם ר' משה מגיד. אבי ז"ל היה עובר בעיקר בערי ליטא, פוליסיה ורוסיה הלבנה והיה נושא דרשות בכל המקומות האלה בעניינים כלליים ובהסתמך על פרשיות השבוע. חלק גדול מדרשות אלה הובא בספר זה אשר כונה בשם "אש דת", מהטעם המובא בהקדמה של הספר: "... כי קראתיו בשם "אש דת" וכשמו כן הוא בעזה"י כי כללתיו מדברים המרככים את הלב וממשיכים ומקרבים אותו אל התורה והאמונה ומה גם כי רוב דברי הספר הנם כבר בדוקים ומנוסים בנסיון שמסוגלים הם לקחת נפשות, יען כי הגדתיים והשמעתיים בקהל בימי נועי ונודי בערי ישראל, והשומעים התענגו עליהם ויגידו תהלתם במו פיהם...".

ואמנם שימש ספר זה לרבים מהדרשנים, ממנו ליקטו רעיונות ועליו התבססו בנאומיהם-הטפותיהם.

מעשה נס אירע ועותק אחד מהספר, שהיה בספריית "ישיבת חכמי לובלין" ניצול מהשמדה בתקופת השואה. בשנת 1950 הועבר אל הספרייה הלאומית בירושלים על-ידי "ועד הקהילות הקדושות בפולין" משלוח של ספרי קודש, שניצלו מחיסול, ובמשלוח זה היה אותו עותק מהספר "אש דת", וכך הגיע לידי ואפשרה עתה הוצאתו לאור מחדש.

\*

על מעמדו הרוחני של אבי באותה תקופה אפשר לעמוד על פי שמות האנשים המופיעים בעמוד ה"הסכמות" של הספר. אלה היו גדולי התורה באותה תקופה, ושמותיהם מפורסמים עד היום הזה.

\*

אבי מורי ז"ל נולד בשנת תרט"ז (1856) בעיירה קמניץ דליטא. בהיותו בן 14 נתייתם מאביו צבי הלוי ז"ל. הוא למד אז בישיבה בעיירה "אורלי" (במחוז "ביאלסק-פודלא-סקי"), והאיש העשיר ביותר באותה עיירה ר' אברהם יצחק אולשניצקי ז"ל לקח אותו תחת חסותו, גידל אותו, ובבוא הזמן השיא לו את בתו.

בשנת 1888 עבר לגור בעיר טשעכאנאווצי (פלך גרודנו — מחוז ביאלסק) ומאז יצא לו מוניטין כמטיף ודרשן. הוא סירב לקבל משרת רב כדי שלא להיות תלוי בתסדי "גבאים" ומשועבד להם בהבעת דיעות.

בשנת 1910 הוזמן לשמש כמנהל וכמורה לתלמוד בבית ספר "תחכמוני" בביאליסטוק, ומאז היה גם דורש על פרשיות השבוע בכל לילות השבת בבית-המדרש בסימטת "נאוואליפה". בית המדרש היה תמיד מלא בזמן הדרשה מ"פה אל פה" ורבים, רבים מילאו את המסדרון והסביבה מחוסר מקום. עבור רבים משומעיו היה זה "עונג השבת" החשוב ביותר.

בשנת תר"פ (1920), בחודש אדר, נקרא אבי לישיבה של מעלה.

יוסף רובינשטיין,

רמת-אביב, שנת תשל"ג

ספר

אש דת

כשמו כן הוא. תוכו רצוף דברים מלבנים ומלהיבים. נותני קול חוצב להבות. מפיחים זיקי אש דת בלבבות להשיב בנים אל אמונת אבות. מעולפים בספירי מאמרי חז"ל הנפלאים והנסתרים באגדותיהם. וחודרים אל התוך הצפון בצפונותיהם. ודולים את הפנינים היקרים אשר במעמקיהם. פעם בדרך מחקר והגיון פעם ע"פ מקורי תולדותנו ודברי ימינו כן יבאו בו במקראי קדש באורים יקרים. כאשר עיני הקורא תחוינה מישרים בשער תוך לוח המאמרים. שוים לכל נפש וקנים עם נערים. ומתגם למטיפים ומגידי מישרים.

חובר מאתי צעיר הצעירים עבד לעבדי ה' משה הלוי רובינשטיין מתגורר משעכינאווצי פלך גראדנא מחוז בילסק.

ווארשא

בדפוס ישראל ברוך ב"ר יוסף הכהן אלאפין  
שנת תרס"ז לפ"ק

ЕЙШЪ ДАТЪ  
(Усиление Религии) Соч. Мовши Рубинштейна.

ВАРШАВА

Въ Типографіи И. О. Алапина, Намевки № 47.

1906 года.

## הסכמות

גם אנכי הקבל ספר אחד כשילא מביה"ד ברשיון הלעגזער - מאת ידידי הרב הגדול חריף ובקי השלם בחכמה ומדע בדרך העולה למעלה ביראת ד' מוה' **מ'שה הלוי** מפס וחקוה כי נחת ישבעו בספרו כל ישרי לב, המדבר לכבוד התורה ולומדיה יוס ה' י"ג ניסן שנת תרכו פה טשעכינאווי גאוס אליהו ברוך חופק"ק הג"ל .

**עינתי בספרו של המחבר הרב הגדול וכו' מ' מ'שה הלוי וראיתי בן דברים ישרים, ועוד גם נוספו דברי תוכחה, וע"כ ראוי מאד לקבל ספרו זה כי נחת ינחתו בו כל ההוגים והמעיינים גאוס חיים הלוי סאלווייציק, בין כסא לעשור שנת תר"ס וג"א הקבל ספר אחד אי"ה כשילא מביה"ד .**

אם כי אין מדרכי לתת הסכמות ולבא בכתובים בכל זאת למען להכיר ולהוקיר את פעולתו של הרב הגדול המחבר ילאתי מגדרי להגיד קבל עם כי ישר פעלו והתומכו יתברך אליהו מפרוויץ י"ד כסלו תרנ"ט .

ג"א הקבל ספר אחד אי"ה בל"ג מכבוד הרב המחבר שיחי' ומאד ראוי ונכון לקבל הספר היקר אשר ברכה מרובה בו ולהיות בתומכי ידי הרב הג"ל ובעה"ח יוס ד' ח' אדר תרס"א מארימפאל גאוס אליהו קלאצקין .

נתתי דמי קדימה כנהוג להרב הגדול החריף ובקי החכם השלם מו"ה **מ'שה הלוי** על ספרו היקר אשר בדעתו להוציא לאור ומומי יראו וכן יעשו כל הנבונים בעם להיות בתומכי הרב הגדול המחבר שיחי', באתי עה"ח יוס א' דסליחות תרס"א יצחק יעקב בהרש"ל ראבינאוויץ פאניוועז .

ישנם תח"י הסכמות מגאונים רבים אך באשר שאני חושב כי כ"ז הוא אך למותר הן ספרי זה הלא איננו להלכה ולמעשה כ"א דברים אשר כל חוץ אוכל יטעם לו, ואיש איש לפי טעמו וסלך רוחו ומה תועילנה לי ההסכמות אם תלוי אני בדעת הקהל, אך למען אחי המרדים והיראים הזכירים, בחדש מן התורה ויראים מפני ספר חדש ... לכן כתבתי את חמש ההסכמות הקלרות האלה למען ידעו אלה פני הספר מועדות .

יודע כי זכות לכל מחבר על עמלו ויגיעו . ואין לאחר רשות להדפיס אם על פי דת תוה"ק בן עפ"י חקי הקיר"ה .

## מודעה

לידע ולהודיע שכל מה שנוכר או שכתוב בספרי מלת גוי או נכרי . עכו"ם . שונאים . אוה"ע, וכדומה הכל קאי על העמים הקדמונים אשר לא נגה עליהם אור האמונה וההשכלה בד' ובתורתו . לא כן העמים בזמננו אשר נותנים כבוד ויקר לתורת ב'שה ומאמינים בעיקרי הדת והאמונה . וחלילה לנו לכתוב או לחשוב עליהם שום גנאי ודופי ואדרבה מוזהרים אנתנו לפי דת תוה"ק לדרוש שלומם וטובתם כל הימים כבודע לכל .

מפואר, ומקושט, למשוך את לבות ב"י ולקרבתם אל התורה, ובאשר כי על ידי ספר חי כזה נחקקו על לבות בני ישראל דברי תורתנו לכן נקרא משה בשם „מחוקק“ והוא גם „ספרא רבא“ ולכן אמרו חז"ל כמה מפשאי הנך אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבא כי גם הוא ספר תורה הנהו,

## יד.

והנה אמרנו כי משה רבנו היה לאות ולמופת כי הוגדרה וחקיה חקי חיים הנם וכי אפשר לו לאדם לקיימם כלם, ולפי ההשקפה הראשונה יקשה מאוד, כי הנה ראינו שגם משה חטא חטא גדול במי מריבה, וא"כ נוכל להביא מזה ראיה להיפך כי אין צדיק בארץ שיוכל לקיים את התורה באשר כי ראינו שהמוכתר במין האנושי לא נקה מעון, וכבר התעורר בזה הפילוסוף ר' אברהם בר' ש"מ בספרו דרך אמונה הביאו הרב בעל עקדת יצחק, אבל כאשר נשקיף היטב בהנדוף עשן הנדוף השאלה הזאת, כי נראה נא ונתכונן בענין חטא מי מריבה מה היה ומה טיבו, כי הנה מניתי וספרתי דעות המפרשים היותר גדולים והנכבדים והנם מגיעים לט"ו, כלם חתרו וחקרו לדעת מה היה חטאו של מרע"ה, ומה שזה יקרב זה ירחק, והחדוש היותר נפלא בזה הוא כי מה שלדעת האחד מהמפרשים היה בזה חטאו של משה יאמר השני שאדרבא בזה מלא רצונו ית' והחטא היה באופן אחר או בהפוכו, ואכתוב לדוגמא, כי הנה אנו רגילים לפרש ע"פ דעת רש"י ו"ל שחטאו היה שהקב"ה אמר לו לדבר אל המלע, והוא הבהו, וע"ז אומר הרמב"ן ו"ל שזה א"א שהרי צוהו ה' „קח את מטך“ ואם לא היתה כונתו ית' להכות את הסלע ממה למה? לכן הסכים הרמב"ן ו"ל לדעת ר"ח ו"ל שחטאו היה במה שאמר המן הסלע הזה „נוציא“ לכם מים, שמוזה משמע שהדבר תלוי בו והיה לו לומר „נוציא ה' לכם מים“ ויבא הרב מהר"י אלבו ואמר, כי זה לא יחשב למשה לעון אשר חטא, שהכל יודעים שכל מה שמשה עושה מעשה ה' הוא, ולדעתו היה החטא בהפוכו, שלא היה לו להמתין בהוצאת מים מן הסלע, עד שאמר לו הקב"ה „והוצאת להם מים“ כי אם כאשר באו אליו ב"י ושאלו מים היה לו לבטוח בה' ולעזוב במעונו ולצות על הסלע לתת מימיו, ובמח יעשה ה' רצון יראיו, והיו יודעים ישראל בזה עד היכן כחו שר נביא מגיע, עיין עקרים פכ"ב מאמר ד', ראה קורא יקר! שר"ח ורמב"ן אומרים שחטאו היה במה שלקח העטרה לעצמו, והראה גבהות מעט, ולדעת העקרים הוא בהפך שחטאו היה במה שהשפיל א"ע יותר מן המדה, ולא מצא און לצות על הסלע מדעת עצמו, **לכן ירחש**

לי

## מפיץ אור

ישראל לראות ולהצית הלחה, ומוזן מחליו כי הגדר הזה נחוץ לגדור רק צעד מי שהגיע למעלה רמה שאין למעלה הימנו ולא גדלה זו התשוקה לדעת ולהצית, אבל כאשר עוד לא הגיע האיש למעלה רמה בתשוקת הלמודים לא נחוץ להגדילו כ"כ, ולכן במראה הסנה צעוד שהיה משה עירון לנבואה — כמו שאמרו במדרש — ר"ל הקצ"ה להעמידו על התרת הרבע השאלות האמורות כי לא היתה גדולה הסכנה עוד, ומשה צרוב עותו הסתיר פניו כי ירא — פן תגרום לו הסכנה הזאת — להצית אל האלהים — בעלמות, זהו שאמרו חז"ל, אמר לו הקצ"ה נוסה „כשרליתו“ — צעוד שלא היתה צמיעה רמה כ"כ בתשוקת הלמודים — וסייתי ר"ל להודיעך לא „רלית“ שהגבלת את עלמך, „עכשו שאתה ר"ל“ וקרי הגעת למדרגה רמה בתשוקה והסכנה גדולה לכן „אני איני ר"ל“ ונכון בעזרי.

די לבי שחטאו של משה רבנו במי מריבה, לא נגדה לאיש, ואי אפשר להגלות לבשר ודם, באשר כי הוא לא חטא חטא אנושי וכל מה שיש בכח איש לצאת ידי חובתו כבר מלא משה איש האלהים ויצא ידי חובתו, וחטאו היה בענין שלמעלה מגדר האנושי, ועל חטא כזה לא איתי אנש על יבשתא שיתבונן בו ויעמד עליו, כי חטא כזה הוא למעלה משכלנו כי מאחר שאנשים אנחנו, אין אנו משיגים כי אם חטאים שחוטאים בני אדם בדבר שהוא בגדר האנושית אם חטאים ככרים או קלים, אבל בחטא מי מריבה שאינו ממין ההוא, אנו מביטים בכתובים, והננו רואים נביאינו משה ואהרן ממלאים אחר המצווה להם באין נגרע דבר וד' קוצף עליהם ואין אנו יודעים עד מה, וכן כן יקרה לאיש ההמוני העומד אצל שני אנשים רמי המעלה מפניקים ואסטיניסים כשהם מדברים חד את אחד והנה עברו איזה דברים ביניהם אשר האיש ההמוני הלו איננו מרגיש בדברים האלה כל פגיעה ונגיעת כבוד מאיש לרעהו והאנשים האלה נבדלו בועם זה מזה לרגליהם, האיש הזה משתאה ומתפלא ואינו יודע למה הרה אף האיש ברעהו. כי עצבו אינם מרגישים דברים דקים כאלה וק"ו בן בנו של ק"ו שלא נוכל להרגיש חטא של משה נגד ד' במי מריבה. יען שלא חטא בזה במדרגת אנושותו כי אם במדרגת המלאכית שבו. וכמו שאמרו מחציו ולמטה איש וכחציו ולמעלה ... ולמען תת בזה מושג יותר מורגש נוסף בזה באור, כי הנה ישנן שני מיני למודים, (א) מן הקודם אל המאוחר, (ב) מן המאוחר אל הקודם, ונסביר זה מן הענין אשר אנו בו, כי הנה אנחנו שהשגתנו היא השגה אנושית, ולא באנו בסוד ד' לדעת דרכיו וחקיו, ומעמי מצותיו בשרשם, לכן נמל עלינו להביט רק להביט, כספר התורה, לספור אותיותיה ותבותיה, לרדת אל עומק הפיטט למען דעת ממנה מה ד' דורש מאתנו – והוא יהיב חכמתא לחכימין ועוזר אותם לכוון על הכונה האמתית ולא יכשלו בדבר הלכה – וכאשר נשיג ע"פ המדות שהתורה נדרשת בהן את הפירוש והכונה האמתית בדבר המצוה או ישגם אנשים בתוכנו – השרידים אשר ד' קורא – שיוכלו לעמוד גם על סוד מעם המצוה ושרשה, והלמוד הזה נקרא מן המאוחר אל הקודם, אבל השכלים הנבדלים, הם משיגים בראשונה את הדברים העליונים כפי מה שהם בשרשם, סודם ומעמם, ומזה הם יודעים רצון קונם, ומזה הם באים להתבונן בכתובים ויודעים את הבאר הנכון בהם – ע"ד המליצה לוא היו הם לומדי תורה – וזה הלמוד (\* נקרא מן הקודם אל המאוחר, והמשל בזה, כאשר יצאו במדינה חקים ומשפטים מטעם המלך והשרים היושבים ראשונה במלכות, הנה על השרים הקטנים לראות ולהביט בקובץ הדינים ולדייק בדבריו ולשונו לעמד על הכונה והפשט. אבל השרים הנבונים אשר עמדו בסוד המדך ויודעים את הנחוק והמעם של כל חק הם אינם צריכים לעיין בספר החקים, ובהפך הם בידעם את החקים בשרשם יוכלו לפרש את דבר החקים כפי הבנתם הם, והנה דבר ה' וצויו בענין מי מריבה

## מפיץ אור

(\* במדרגה זאת עמדו אבותינו מקבלי התורה בחמורם והקדימם „נעשה“, „לשמע“ וע"פ. אמרו רז"ל בשעה שהקדימו ישראל נעשה לשמע ילתי בת קול ואמרה מי גלה רז זה לפני לשון שמלכתי השרת משתמשין בו שנאמר גבורי כח עושי דברו לשמוע צקול דברו צרישא עושי והדר לשמוע ומובן כמה שכתבתי שהרגישו אבותינו בעלמם שיוכלו לכוון אל מלות התורה מהאידיען שבנפשם וצדק לנגוד השכלים הנבדלים. מהקודם אל המאוחר ואין כאן מקום להאריך ולחזין די.

וע"ד

מריבה היו כה סתומים וחתומים, עד שאי אפשר בשום אופן לדעת כונתם ולכן לוא לא הגיע משה בהשגתו למעלה מהשגה האנושית לא היה לו כל חטא אם עשה כה או כה אבל משה בהגיעו בהשגתו למדרגה המלאכית ועלה למרום, היה לו להוריד עו סכמת הכונה משם דרך למוד המאוחר מן הקודם, ולכן חטא משה במי מריבה לא ידע עוד איש ולא ידע וקרה עם חטאו כמו שקרה עם קברו ולא לחנם אמר הכתוב „ולא ידע איש את קבורתו“ ולא אמר „את קברו“ להורות כי גם סבת מותו וקבורתו לא ידע איש, וראה זה פלא כי כמו שספרו רז"ל לענין קברו, נחלקו בני אדם אותן העומדים למעלה נדמה להם למטה, למטה נדמה להם למעלה. כן הוא גם לענין חטאו, ישנם שאומרים שחטאו וסבת קבורתו היא למעלה שהגביה א"ע ואמר „נוציא“ כדעת ר"ח ורמב"ן, וישנם שאומרים שהוא למטה שהשפיל א"ע וכדעת העקרים, ובוה נבין דכריהם במדרש, „אל הקב"ה למשה, משה אתה אוהו את החבל בשני ראשין, אם סלח נא למה אעברה נא אם אעברה נא למה סלח נא, ולכאורה יפלא מדוע לא יוכלו להאחו הסלח נא והאעברה נא בראש אחד? אבל בדברינו אלה יבואר בעומק, כי הנה ישנם בו ית' ביחוסו אל העולם, שתי מדות או הנהגות, מדת השלום הדין והמשפט בעד חטא ועון וכל האומר הקב"ה ותרן הוא... ומדת הסליחה,, כי עמך הסליחה למען תורא" כי לוא לא היתה המדה הזאת, היה גובר היאוש אצל האדם, כי אין אדם צדיק בארץ שלא יחטא, וכמו כן להפך מראה ה' לפעמים כי הוא נוקם ובעל חמה, למען הפל חתית כלכות בני אדם, ומצינו שע"פ רוב מראה ד' ית' את מדת הדקדוק בדין עם המקורשים והמקורבים אליו, כמו שאמרו גורא אלהים ממקדשך, ממקודשיך, „בקרוכי אקדש“, „וסכיביו נשערה מאד“ והו שאמרו אמר הקב"ה למשה אתה אוהו את החבל בשני ראשין החבל המקשר את האלוהות לברואיו ויצודיו אתה רוצה לאחוז בשתי קצותיו, הרי עלי להראות לבאי עולם את שתי מדותי והנהגותי גם יחד מדת „הסליחה“ וכנגדה גם מדת הפקודה והשלום, וממ"ג אם „סלח נא“ אתה מבקש „ר"ל כי אראה את מדת הסליחה על החסאים האנושיים כחטא המרגלים, אראה את מדתי מדת הדקדוק על מין חטא שבידך חטא מלאכי, ואם כן למה אעברה נא, ואם „אעברה נא“ אתה מבקש להראות מדת סליחתי על מין חטא שבידך למה „סלח נא“ ולמה אתה אוהו את החבל בשני ראשין? והבן.

### טו.

ובקדושין (לא :) דרש עולא רבא אפתחא דבי נשיאה מאי דכתיב יודוך הי כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, מאמר פיך לא נאמר, אלא אמרי פיך, בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך חזרו והודו לדברות הראשונות, ע"כ, ויפלא, אותם מלכי העמים שזכו לשמוע קול אלהים נורא הוד, מדבר מתוך האש, במח היה להם עי"ו מושג מה מעוצם תקפו, זהו, גדלו, וקדושתו, ואיך א"כ עקמו חוטמיהם ואמרו „לכבוד עצמו הוא דורש“? האין זה עשרו כבודו ותפארתו של בן חלוף לכבוד את אלהי הכבוד? ואם בכבודו של האדם השלם אמרו חז"ל (אבות פ"ד) איזהו מכובד? המכבד את הבריות שהכונה לפי דעתי. שהאיש המכובד בעבור שלמותו ויקרתו לא יכונה ע"פ

האמת

מסורת המדרש

צג ילקוט כאן רמז מ"ו. צד נגז מליעל פ"ו. ג"ר פ' מ"ה. מנומל ורל ס' י"א. ילקוט ורל רמז פ"ג ס"ה. צה ויק"ר פרשה י"ד. קה"ר פ"ג פסוק י"ד. צו ויק"ר פרשה ל'. ששה"ר פרשה ח' פסוק ו'. פסיקתא דרב נהנא פסקא כ"ח ועמ"ש בהערות ומקוים. ילקוט משפטים רמז סס"ג. ילקוט שיר השירים רמז תקמ"ג. צו ויק"ר פ"ג רמז מ"ו. צו ויק"ר פרשה י"ט. ששה"ר פרשה ה' פסוק י"א. מדרש שמואל פרשה ה'. ילקוט משלי רמז תקמס"ד. וזה תולדות דף קל"ה ע"ד.

ענף יוסף

ה [ח] רשב"י היה אומר לתלמידיו כו' ור"י היה אומר לתלמידיו כו'. ע' מ"ש בעין יוסף ואעתיק ד' סקמות בסגנון אחד בגמל. ורק כאן הוא בא בהיפך מכלום (א) ויק"ר פ' י"ט ר"י ור"ל ר"י אמר אין רנה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי ווני בלילה. ר"ל אמר ביום ובלילה שנה והנית בו יוסם ולילה ר"ל היה פשים קראי (פ"י) חזר על למודו במקרא) וכך היה מטי' באלין קראי ותקם בעוד לילה קומי ווני בלילה היה אומר יפה למיני ר"י. חזר ואמר ליה אהון חמון אולפני מה נהיר באפי. ולמה דהוא דלילי וימא. (ב) לשון זה ממש במדרש שמואל פ"ה. (ג) במדרש שיר רבה פסקא ראשו כחם פז. (ד) בילקוט משלי (פסוק ותקם בעוד לילה).

באור מהר"פ

ה וכי אפשר לו לאדם וכי. פ"י ולמה עשה הקב"ה נס נפלא כזה ומתיר כדי ללמוד ד"א ואת הלא גבי אליהו כתיב (מ"א י"ט ח') ויקם ויאכל וישתה וילך בכח האכילה והיה ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חורבה. וי"ל כמ"ש הדר"ק כי לא היה זה כנס משה ובינו ע"ה כי בו נאמר ארבעים יום לחם לא אכל וגו' ולא אמר שעמד בכח האכילה ובאליהו אמר בכח האכילה כלומר שנשתתה האוכל באצטומא ולא כשלה אותה כח המבשל ולא משכה אותה כח המושך מה שאין כן במשה.

אם לא בריתי. חוקות שמים וארץ לא שמתי ובריתי היא התורה כמ"ש שבת ל"ג א'. נדרים ל"ב א' וע' ב"ר פ' א' ס"א ד"ר פ' ח' ס"ה. ה' בחכמה יסד ארץ. היינו בתורה. שהחכמה והתבונה והדעת שבהם נברא שמים וארץ וימים היא התורה שנתנה לנו וכמו שבארנו בהקדמה שנייה באריכות הש"י יזכני שאדפסנה. ה' אולת לקרתא. ב"ר פ' מ"ח ס"ד וכשעלה השיג טבע של עליונים ומנהגם. מעשה בר' יוחנן. ע' ויקרא רבה ריש פ' למ"ד באריכות ש"ר פסוק מים רבים ל"ח א' וכאן קיצר. למד תורה ביום. מ"ש כאן ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה והרי הלילות בכלל הימים ולמה חשבם בפני עצמם אלא שהיה בהם מעשה אחר שהיום מיוחד ללמוד תורה ולהתיגע והלילה לחזור בלא יגיע ובקול ונעימה וניגון והוה רוני בלילה וכמ"ש לקמן ס"ח מפסוק יום ליום כו'.

הייתי מחזיר עולם לתהו ובהו, שנאמר (ירמיה לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', למה, שבתורה פראתי שמים וארץ שנאמר (משלי ג יט) ה' בחכמה יסד ארץ (שם פסוק כ) בדעתו תהומות נבקעו, אם בטלת הברית את גורם לי להחזיר את העליונים והתחתונים לתהו ובהו לפיכך פי על פי הדברים האלה.

ה [לד, כז] ויהי שם עם ה'. י"ח א' אפ"ר לו לאדם להיות מ' יום בלא מאכל ובלא משתה, ר' תנחומא בשם ר"א ב"ר אבין

בשם ר' מאיר אומר, ה' הקושל אומר אולת לקרתא הלף

בנימוסיה, למעלה שאין אכילה ושתיה עלה משה, ונדרה

להם. למטה שיש אכילה ושתיה ירדו מלאכי השרת ואכלו

ושתו שנאמר (בראשית יח ח) והוא עמד עליהם תחת העץ

ויאכלו. אמר ר' יוחנן נראין פאזכלין ראשון ראשון

מסתלק. דבר אחר, ויהי שם עם ה', מעשה בר' יוחנן

שהיה עולה מטבריא לצפורי, והיה ר' חיאי תלמידו אצלו,

והיה ר' יוחנן רואה פ"רם. אמר לר' חיאי אין אתה רואה פ"רם

זה שהיה שלי ומכרתי אותו בקף וקף, אותה שעה בכה ר'

חיאי בר אבא ואמר לו, לא הנחת לעת זקנותך פ"רם. אמר

לו וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא בששה ימים

וקניתי דבר שנתן לארבעים יום, עולם פלו ומלואו נברא בו'

ימים אבל התורה נתנה לארבעים יום. י"ח א' אכל, אבל

מלחמה של תורה אכל. ומים לא שתה, אבל ממים של

תורה שתה. והיה למד תורה פ"רם ופושט אותה בינו לבין

עצמו בלילה. ולמה היה עושה כך, אלא ללמד את ישראל

שהיה יגיעם בתורה פ"רם ובלילה. י"ח א' רשב"ל היה אומר

לא תשמרנה יפה יחרב העולם וזה שכתוב אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. וע' בתנחומא סדר נח סי' ג'. שבתורה בראתי שמים וארץ. הרי שהתורה חכימה מאד בעיני הקב"ה שהרי כל מה שנברא היה על ידה. ולכן אין לו להקב"ה הפץ בעולם אם לא יקבלה לשמור ולעשות. בחכמה יסד ארץ. ר"ל בחכמת התורה יסד ארץ. ועיין ריש תנחומא ומ"ש שם. אם בטלת הברית אתה גורם לי כו'. ר"ל דלא מיבעי שיהרב העולם אלא שיחשב כאילו הוא גורם הדבר בקום עשה וענש כאילו החריבו ממש. כההיא דתנן להפרע מן הרשעים שמאכרין את העולם כו' ה [ו] וכי אפשר לו לאדם. במבעו. ומאחר שהוצרך ה' לעשות לו נס שיהיה נזון מיוז השכינה. יותר טוב שימציא לו ה' שנתן שם שיתפרנס במבעו. כי השנתן סדר הטבע באדם אינו שבח אלא גריעות כדא"י כפ' כמה בהמה. ומשני משום שד"א שלא ישנה אדם ממנהג המדינה. וכמו שהיה למלאכים כשירדו למטה (פ"ת). אולת לקרתא כו'. אם באת לעיר צריך אתה לילך במנהגה. ואכלו ושתו. וכן הוא בתד"א שאלו ממש. אמר ר' יוחנן כו'. וס"ל שלא אכלו ממש אלא היו נראים כאוכלים שמאכל ראשון ראשון שהובא לפניהם היה מסתלק. [ז] מעשה בר' יוחנן כו'. כונתו לתרץ יתור מלת עם ה' ולפי הדרוש הוא מבואר להורות בא משל זה משה מכותלי השכינה חזיר כל מ' יום ומ' לילה. אלא חזר ומסר תלמודו עם ה' לפי שהתורה ארוכה מארץ מדה ומני ים עמוקה. וע' בויק"ר ובחזית פסוק אם יתן איש שכך א"ר יוחנן על שלשה וד' שדות וכרמים שמכר לצורך ת"ת ולכך בכה. שמכרתי דבר שנברא בששה ימים. אע"ג דלארץ לא הוצרך אלא יום א' שנא' בו יקו המים ותראה היבשה. י"ל מכיון דכל העולם מקושר קצתו בקצתו וכל חלק צריך לאחרים. שהארץ צריכה למאורות להצמיח דשאיה וכן לגשמים הבאים ע"י הרקיע. וההקש אל זה בכל הדברים. לכן שפיר אמר על כל דבר שנמצאים עכשיו שנבראו בו ימים (פ"ת ותו"נ). [ח] אבל מלחמה של תורה אכל כו'. יתורא דלחם ומים קא דייק דלא ה"ל לכתוב אלא ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה לא אכל ולא שתה. לה"ק דאתא למימר דלחם ומים טבעי לא אכל ולא שתה אבל לחם ומים של תורה אכל ושתה. שהתורה נקראת לחם ומים כדכתיב לנו לחמי בלחמי. וכתיב הוי כל צמא לכו למים. והיה למד תורה ביום ופושט כו'. מדאיצטריך למימר ארבעים תרי זימני דה"ל עם ה' ארבעים יום ולילה אלא לחלק אתא שביים היה למד מפי הקב"ה. ובלילה היה פושט בינו לבין עצמו. ולמה היה עושה כך. והלא כשהיה הקב"ה מלמדו היה נותן לו ריוח להתבונן יפה כי על זה ההפסקות משמשות כדא"י בת"כ ומשני ללמד את ישראל שלא יסתפקו בלמוד היום שלומדים בכנופיה זה עם זה. אלא גם בלילה שכ"א לברו יהיה הוגה בתורה ומעיין בהם. רשב"ל היה אומר

מתנות כהונה

ורגיל כפיו וכן הוה נמעשה דר' עקיבא שקראוהו לנכך נמורה ולא לכה וזה לשונו אין אדם רשאי לומר דבר נצטרך עד שיפסוק אותו שנים או שלשה פעמים בינו לבין עצמו ע"כ ק' הניחא חגיגה. ביום ובש"י"ה. כדכתיב דלקמן ומאלמו וזו צריך עיון נגד הגירסא שביקרא לכה פרי י"ט ונמדרש חז"ל פסוק ראשו כחם ויילקוט סוף משלי.

ה' אולת לקרתא כו'. אם אמה נאח למון עיר נרין אמה לילך נמנהגה. ראשון ראשון. מאכל ראשון ראשון היה מסתלק. בכה ר' חיאי כו'. עיין ביקרא רבה ונמדרש חז"ל בפסוק אם יתן איש ספק אמר לו רבי יוחנן על שלש ולרנע שדות וכרמים ועל כן נכס. [מלחמה של תורה גרסינן]. ופושט. ומוחר עליה עד שהיה פושט





את החומר להופיע עליו אור אלקי. ולכן זכה לקרני הוד כקרני השמש, כי גם גופו היה דק ספירי רוחני. וזה (תהלים סח, ט): "עלית למרום שבית שבי", שדרשו על משה שעלה לקבל התורה הקדושה (שבת שם). והוא "לקחת מתנות באדם" (תהלים שם), "באדם" – הוא החומר – "לקח מתנות", כי נתעלה למעלת הרוחנים. וזה ש"לא ידע איש את קבורתו" (דברים לד, ו), כי באמת אין ממשה לקבור מאומה, כי גופו אינו תופס שום מקום כי הוא עצם רוחני, בינה זה!

והנה מצד המושכלות, הלא הקדימה לשמים על הארץ, כי המה מושכלים אמיתים רוחנים קדושים, לא כן הארץ. אבל מצד דרך ההתגברות על חוקי הטבע עבור רצון השי"ת ובחירה בטוב המוחלט, בזה הקדימה לארץ. כי המלאכים המה משיגים ומוכרחים מצד השגתם לבחור בטוב. והנה תכלית כל הנמצאים לדעת רז"ל הוא האדם, כמו שדרשו (בראשית רבה עח, א) על קרא ד"מלאכיו יצוה (לך) לשמרך" (תהלים צא, יא) – מי גדול, השומר או הנשמר? ולכן בקרא "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג, ו) מורה שנעשו בלא מכוון,

המושכלות. וכמו שה' נראה אל כל בית ישראל (שמות יט-כ), וכמו 'בית השואבה' שמשם היו שואבין רוח הקודש – על ידי שמחה של מצוה (ירושלמי סוכה ה, א)<sup>9</sup>. אבל על ידי מושכלות – "מי יעלה בהר ה'?!? הבדל פרטי, כי הדבק במושכלות והמתבודד אשר נפשו מופשטה מחומריות העולם על ידי מושכלות, לא יזכה רק הנפש למעלת הניצחיות. ועל ידי ההנהגה על פי דרכי התורה, הלא גם החומר יזכה להיות אור מזהיר, ואוהביו יאירו כשמש בגבורתו, ויהיה נצחיי קיים. ולכן משה טרם קבלת התורה כתיב (שמות ג, ה): "של נעליך מעל רגליך", וזה התפשטות חומרו וכוחות גופו, כי מה לחומר במקום אדמת קודש?! לא כן אחרי קבלת התורה עלה בהר סיני עם חומריותו, וזהו 'מה לילוד אשה' – הוא החומר – 'בינינו' [שבת פח, ב<sup>10</sup>].

וזה שהשיב להם (שם פט, א): כלום משא ומתן יש ביניכם וכו'?! "לא תרצח", "לא תנאף" – קנאה יש ביניכם?! יצר הרע יש ביניכם וכו'?! פירוש, כל אלו המה ענינים שהם מצוות מעשיות, לכן הם המעדנים הם המזככים

על לב שמח, מ"ט (כלומר מנ"ל שהשכינה שורה מתוך שמחה – קרבן העדה): "וְהָיָה כִּנְגִן הַמְּנַגֵּן וְתָהִי עֲלָיו (יד ה') – רוח אלהים (מלכים ב ג, טו). 10. ואמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, מה לילוד אשה בינינו?! אמר להן, לקבל תורה בא... לפי רבינו קושית המלאכים היתה לא על משה

הרואה את ביטוי השלימות (הקשר עם הנצחיות) בנפש בלבד. 9. א"ר יהושע בן לוי, למה נקרא שמה 'בית שואבה'? שמשם שואבים רוח הקודש על שם (ישעיה יב, ג): "וּשְׂאֲבָתָם מִים בְּשִׁשׁוֹן מִמַּעֲיָנֵי הַיְּשׁוּעָה..." א"ר יונה, יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש, ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא

(פס"ר שור או כשב, הוספה קצב, ב) ובאי עולם תומהים לומר, אפשר אלו נב לא חטא (אדה"ר) שהיה קיים לעולמים? אפשר שאין אדם מת? עלילות הביא הקב"ה, והקב"ה אמר: וכי איהו ששמר צווי איני חי לעולם? — גם המקורים נב האחרים, שמזכירים לפי תומם פטירתו של אליהו, אינם משתמשים במלת מיתה רק במליצת גניזה והסתלקות (סע"ר פ"יו) ובשנה השנית לאחוויה נגנו אליהו ולא נראה עד שיבוא מלך המשיח, ונראה ונגנו שניה ואינו נראה עד שיבוא נוג ומנוג ועכשיו הוא כותב מעשה כל הדורות. — (תוספתא סוטה פ"יב, נד ה) עד שלא נגנו אליהו, היתה רוח הקדש מרובה בישראל. . . ובשנגנו אליהו נסתלקה מהן. . . יל"ש מ"ב (ב) רכד. — (סע"ר פ"יו) וכיון שמת יהושפט עמד יהורם והרג את אחיו בחרב. . . (דה"ב כא, יב) ויבוא אליו מכתב מאי הו הנביא, כבר היה לאליהו שבע שנים משנגנו. — (שה"ר א, ו) יום שנסתלק אליהו זכור לטוב, נצב באדום מלך. . . —

ונמצא גם בבחינת מלאך (ברכות ד, ב בסוף) תנא מיכאל באחת (בטיסה נה אחת בא על הארץ), גבריאל בשמים אליהו בארבע — (שו"ט תלים ה, ז) צפור שמים זה אליהו שפורח בעולם כצפור. . . וע"ע יל"ר פ' בראשית דף ח, ב ד"ה ויאמר, שנמנה בין המלאכים. — הוא פושט צורה ולובש צורה כפי צורך המקום והזמן. בפר"א מכונה בשם מלאך הברית — ובספר עמק המלך ד"א קנב, ולנו קבלה ידועה בכל פרטי העונשין אשר נתגלו ע"י אליהו הנביא, הוא סנדלפון המלאך הקושר כתרים לרבו. ובסגנון זה שם קעה, ג (רפכ) בצרוף עם חנוך.

אליהו ושאר הנביאים — (תנחומא פ' שמות יד) א"ר שמעון בן יוסי, שהלכו נז צאנו של משה מ' יום ולא טעמו כלום, כשם שהלך אליהו ז"ל, שנא' (מ"א יט, ז) וילך בכח האכילה ארבעים יום וארבעים לילה — (ילקוט מכירי משלי ל, ד) מי עלה שמים וירד זה משה שעלה למרום. . . נז מי אסף רוח בחפניו זה אליהו שאסף רוח ומוריד הגשם, מי צרר מים בשמלה זה אליהו. . . (סוכה ה, א) ותניא ר' יוסי אומר, מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום. . . ע"ש כל הענין. משה ע"ע מכילתא פ' יתרו יט, כ. — (במד"ר פ"יה, יב) עה"כ (במד' טו, כח"כט), נח

נב פסדר"כ שם עזא. קה"ר ג, טו. ויקר"ר אמור (פ"כו, ד). תנחומא אמור ט. ות"ב שם יב. בר"ר כא, ה. יל"ש קהלת תתקסז. — נג ע"י יוסיפוס 2, 2, 9. שבימי יהודים מלך ישראל בעלם אליהו מעיני בני אדם ועד היום הזה לא ידע איש איה מקום שבתו. ע"ע הערות ראטנער לס"ע שם יל"ש מ"א (טו) רז. — נד ע"י הערת ראטנר שם על יוסיפוס 2, 5, 9. שהמכתב מאליהו קבלו בעת שהיה עוד אליהו על האדמה. יל"ש מ"א (כב) רכג. — נה, ובתרגום קהלת י, כ, ואיך כהנא רבה אויל ופרח באויר שמיא כנישרא מרי גפין ומחוי מילין דמתעבדין בטמירתא לכל דיירי ארעא. וע"ע פסקים וכתבים למהרא"י סי' קב, אשת אליהו הנביא ז"ל או אשת ריב"ל אם יכולים לינשא לאיש אחר. ג"מ לדורות ג"כ, אם יזכה אחד כמו הם. תמיהני טובא, למה טרחת לשאול שאלה כזאת, הלא ידעת דא"י פ' תינוקת (נדה ע, ב) די"ב דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את ריב"ת. אשתו של לוט מהו שתטמא בן השוגמית מהו שיסמא, מתים לע"ל, וכו' דפשטה להן מת מטמא ואין נציב מלח מטמא, ואין דהחיים מטמאין. . . ה"נ יש לומר, אשת רעהו אסורה ולא אשת מלאך וכו'. — **ולדעת אברבנאל לא נשא אליהו אשה.** ע"י מ"ב ב, לפני פס' יג ושם בסוף הענין: ולפי שאליהו נפרד כל ימיו מאשה בהפך מה שעשה אדם שנטרה אחרי אשתו, אליהו קיים דברי השם ומצורניו ולא שב מאחרי השם בהפך מה שעשה אדם וכו'. ובאמת לא נמצא במקורים רמז לאשת אליהו. — נז יל"ש פ' שמות (ג) קסט. — נז מדרש משלי שם בסגנון אחר. ושם בסוף, ד"א, מי עלה שמים, זה אליהו. מי צרר מים בשמלה, דכתיב (מ"ב ב, ח) ויקח אליהו את אדרתו. יל"ש שם תתקסב. — נח יל"ש פ' קרח (טז) תשנב. —